

IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISHDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARNI RIVOJLANTIRISH OMILLARI

D.Sh.Khikmatova, O'qituvchi

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti, 100149, Toshkent shahar, Gavhar ko'chasi, 1

Telefon raqam: +998997272999, dildosh.dh@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10467726>

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, raqamli transformatsiya, innovatsion platformalar, innovatsion texnologiyalar, tarmoq effekti, telekommunikatsiya infratuzilmasi, iqtisodiyot tarmoqlari

Annotatsiya: Ushbu maqolada hozirgi jamiyatda raqamli iqtisodiyotning rivojlanish tendentsiyalari, iqtisodiyotni raqamlashtirishda innovatsion texnologiyalarga talabni rivojlantirish tahlil qilingan, "Innovatsiya" tushunchasi yangilik sifatida va iktisodiy kategoriya sifatida ochib berilgan, raqamlashtirish innovatsion rivojlanishga yunaltilgan iktisodiy jarayonlarni xarakatlantiruvchi sharoitlarda innovatsiyalarni joriy etish xususiyatlari kiritilgan

1 KIRISH

Mamlakatimizda iqtisodiyotni raqamlashtirish, raqamli texnologiyalar kirib bormagan soha qolmadi hisob. Jarayonlarni raqamlashtirish orqali xalqimizning og'iri yengi, uzog'i yaqin bo'lmoqda. Hozirgi zamonning eng katta yutuqlaridan biri, shiddatli rivojlanish omili – iqtisodiyotning raqamlashtirilishidir. Bu yutuq aynan ilm-fan va ma'rifat taraqqiyotining mevasidir. Raqamli iqtisodiyot va u bilan bog'liq bo'lgan bir qancha samarador texnologiyalar hayotimizga shiddat bilan kirib kelmoqda. Mamlakatimizda ilm-fanni yanada ravnaq toptirish, yoshlarni chuqur bilim, yuksak ma'naviyat va madaniyat egasi etib tarbiyalash, raqobatbardosh iqtisodiyotni shakllantirish borasida boshlangan ishlarni jadal davom ettirish va yangi, zamonaviy bosqichga ko'tarish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek, "Taraqqiyotga erishish uchun raqamli bilimlar va zamonaviy axborot texnologiyalarini egallashimiz zarur va shart. Bu bizga yuksalishning eng qisqa yo'lidan borish imkoniyatini beradi. Shunga asoslanib, Oliy Majlis Senati va Qonunchilik palatasiga qilgan Murojaatnomasida "2020 yil – Ilm-ma'rifat va raqamli iqtisodiyot yili" deb e'lon kilindi. Buning

zamidida chuqur ma'no va mazmun mujassamlashtirilgan, chunki, ilm-fan, ma'naviyat-ma'rifatga tikilgan sarmoya buyuk kelajak uchun kiritilgan investitsiyadir [1, 2].

Raqamli iqtisodiyotga bo'lgan qiziqish jamiyat va iqtisodiyotda ro'y bergan jiddiy o'zgarishlar tufayli sezilarli darajada o'sib bormokda. Zamonaviy texnologiyalar va innovatsion platformalar mijozlar, xamkorlar va davlat tashkilotlari bilan shaxsiy muloqotni minimallashtirish hisobiga korxonalar va jismoniy shaxslarga harajatlarni qiskartirishda yordam bermoqda, shuningdek, o'zaro muloqotni yanada tez va oson yo'lga qo'yishga imkoniyat yaratmoqda. Natijada tarmoq resurslariga asoslangan, raqamli yoki elektron iqtisodiyot paydo bo'ldi. Iqtisodiyotning raqamli segmentiga tegishli bosh manba – tranzaksion sektorning o'sishi hisoblanadi. Rivojlangan mamlakatlarda bu ko'rsatkich YalMning 70 foizdan ortiq miqdorini tashkil etib, davlat boshqaruvi, konsalting va informatsion xizmat ko'rsatish, moliya, ulgurji va chakana savdo, shuningdek, xizmatlar sohasini (kommunal, shaxsiy va ijtimoiy) birlashtiradi.

Raqamli iqtisodiyot – bu iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy aloqalarni raqamli texnologiyalarni qo'llash asosida amalga shirish tizimidir. Ba'zida u internet

iqtisodiyoti, yangi iqtisodiyot yoki veb-iqtisodiyot degan terminlar bilan ham ifodalanadi.

Iqtisodiyotni raqamlashtirish avvalo, insonlarning turmush xayot darajasini sezilarli darajada oshiradi, bu uning asosiy foydasidir. Yana bir asosiy jihati – korruptsiya va “qora iqtisodiyot”ning asosiy kushandasi hisoblanadi. Chunki raqamlar hamma narsani muhrlaydi, xotirada saqlaydi, kerak paytda ma'lumotlarni tez taqdim etadi [3,4].

Iqtisodiyotni rivojlantirish, iqtisodiyotni raqamlashtirishda innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish, yangi tadbirkorlarni vujudga keltirish orqali tizimning salohiyati va samaradorligini oshirishga ko'maklashish tadqiqot ishining maqsadi hisoblanadi. Tadqiqotning vazifalari esa sanoatda raqobatbardoshlik va mahsuldorlikni oshirish bosqichlarini tadqiq qilish va uning o'ziga xos xususiyatlarini asoslash, yuqori texnologiyali mahsulotlar ulushini oshirishni rag'batlantirish, ishlab chiqarishni ko'paytirish, ishlab chiqarish va eksport tarkibida ulushni oshirish, innovatsion texnologiyalar va ilg'or boshqaruvni qo'llashni kengaytirishga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlashdan iboratdir. Tadqiqot muammosi sifatida raqamli iqtisodiyot institutlarini barpo etish va rivojlantirish, zamonaviy davlatda innovatsion komponentni shakllantirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish imkoniyatlari o'rganib chiqildi. Raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi davlat va jamiyatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari dinamikasini belgilab beradi. Innovatsiyalar bilan bog'liq iqtisodiy jarayonlarni jadallashtirishning harakatlantiruvchi kuchi sifatida zamonaviy raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish xususiyatlari zamonaviy tadqiqotchilar, shu jumladan, O.V.Bartyuk, I.L.Kovalev, L.I.Ushvitskiy va boshqa mualliflar ishlarida ko'rib chiqilgan [5,6].

Tadqiqot maqsadi – raqamli iqtisodiyotning zamonaviy sharoitida innovatsiyalarni yo'lga qo'yish xususiyatlarini ko'rib chiqishdir. Zamonaviy iqtisod sharoitida aynan bilimlarga asoslangan innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirish orqali iqtisodiy o'sish istiqbollariga erishish va davlatning jahon bozorida raqobatbardoshligini oshirish mumkin. Innovatsiya – bu ilmiy va tadbirkorlik faoliyatining yakuniy natijasi holidagi yangilik bo'lib, ilmiy loyixaga sarmoya sifatida talqin etiladi. Innovatsiyalar iqtisodiy kategoriya sifatida innovatsion jarayonlarda ishtirok etuvchi bilimlar majmui sifatida qaraladi va o'z navbatida bu iqtisodiy samara beradigan va zamonaviy jamiyat ehtiyojlarini qondiradigan texnologik o'zgarishlarni belgilovchi kuch hisoblanadi. Innovatsiyalarning roli doimiy ravishda o'sib bormoqda va innovatsiya, innovatsion jarayon,

innovatsion salohiyat, innovatsion texnologiya, raqamlashtirish tushunchalari bilan bog'liq. Bu jihat innovatsion rivojlanish dinamikasini ko'rsatadigan harakat elementlarining mavjudligini ta'riflaydi. Ustuvor innovatsion rivojlanishni amalga oshirish ichki innovatsion salohiyat va boshqaruvning samarali ta'siri tufayli yuzaga keladi. Innovatsion rivojlanish strategiyasi davlatdagi innovatsion jarayonlarni tartibga solish, innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish uchun ishlab chiqilgan [6,7].

Innovatsion rivojlanish har qanday hajmdagi va har qanday o'ziga xoslikdagi korxona va tashkilotlar uchun dolzarbdir. Xalqaro ko'lamdagi tendentsiyalar (o'zib ketayotgan texnologiyalarning paydo bo'lishi, raqamlashtirish va mahsulotlarning hayot aylanmasining tezlashishi) aksariyat sohalarda tub o'zgarishlarga olib keladi. Qiymat zanjirlari o'zgarmoqda, rentabellik zonalarini surilib ketmoqda, yangi sub'ektlar paydo bo'lmoqda – bu iqtisodiyot tarmoqlaridagi kuchlar muvozanatining o'zgarishiga keskin ta'sir qiladi, yangi g'oyalar va ishlanmalarni ilgari surishni sezilarli darajada tezlashtirmoqda. Yangi imkoniyat va tahdidlarning chastotasi, shuningdek, ularni bozorlarga kirib borish tezligi ortib bormoqda.

Innovatsiyalar davlat uchun katta imtiyozlar bilan ta'riflanadi, chunki turli darajadagi innovatsion faollik Yalpi Ichki Mahsulotning o'sishida (hosildorlikning o'sishi, aholining ixtiyoriy daromadlari va soliq tushumlari natijasida) o'z aksini topadi va alohida tarmoqlarning jadal rivojlanishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, shuni hisobga olish kerakki, innovatsiyalarning asosiy samarasiga turli soha va yo'nalishlarda mahsuldorlikni oshirish va texnologik o'zib ketishlar orqali erishiladi, xususan, texnologik innovatsiyalar ilg'or texnologiyalar va ichki jarayonlarni tashkil etishdagi yondashuvlarni joriy etish orqali samaradorlikni bevosita oshiradi [6,7].

2. XULOSA

Xulosa o'rinda aytish joizki, insoniyat taraqqiyotining hozirgi davri va yaqin istiqbolida iqtisodiyot tarmoqlari, ijtimoiy soha va davlat boshqaruvi tizimining sifat jihatdan rivojlanishi raqamli texnologiyalarni keng joriy etish bilan bevosita bog'liq bo'lib bormoqda. Mamlakatimiz taraqqiyotining istiqboli ham raqamli iqtisodiyot rivojlanishi va raqamli texnologiyalarning qamrov darajasiga tayanadi. Bunga erishish uchun iqtisodiyotni raqamlashtirishda innovatsion

texnologiyalarni rivojlantirishning quyidagi asosiy shartlari va ustuvor yo'nalishlarini sanab o'tish maqsadga muvofiq:

- institutsional muhit va raqamli infratuzilmani yaratish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish;
- rivojlangan mamlakatlar darajasida internet global tarmog'iga ulanish imkoniyatlari bilan imkon qadar to'liq qoplashni bosqichma-bosqich ta'minlash;
- raqamli iqtisodiyot yo'nalishi bo'yicha kadrlar tayyorlash ko'lamini kengaytirish va chuqur bilimga ega malakali dasturchilar va injener-texnik xodimlarni yetishtirish;
- raqamli iqtisodiyot sohasida ilmiy tadqiqot ishlarini qo'llab quvvatlash, aholining keng qatlamlari o'rtasida "raqamli savodxonlik"ni targ'ib qilish, ilmiy hamjamiyat va hususiy sohalarida innovatsion loyihalarni qo'llab quvvatlash, raqamli iqtisodiyot sohasida "startup" loyihalarni rag'batlantirish;
- raqamli iqtisodiyot sohasidagi xalqaro hamkorlikni mustahkamlash.
- ilmiy bilimlar talab qiladigan mahsulotlar hajmini va aholining daromadlarini oshirib, byudjetning har xil tushumlarini ko'paytirish;
- yangi turdagi ishlab chiqarish korxonalari va zamonaviy texnologiyalarni keng miqyosda jalb qilish.

3. FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- [1] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasini «Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili»da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida»gi farmoni, 2020 yil 2 martdagi PF-5053-sonli Farmoni.
- [2] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 28 apreldagi "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-4699-son qarori.
- [3] www.tsue.uz - Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti rasmiy sayti ma'lumotlari.
- [4] www.kun.uz
- [5] Bartyuk O.V. Faktory innovatsionnogo ekonomicheskogo rosta Rossii [Elektronnyy resurs] // Internet- jurnal «Naukovedeniye». – 2014. – № 6.
- [6] Kovalev I.L. Sifrovaya transformatsiya kak katalizator innovatsionnykh protsessov v ekonomike // Bol'shaya

Yevraziya: Razvitiye, bezopasnost', sotrudnichestvo. – 2019. – № 2-1. – B. 374–380.

- [7] Ushvitskiy L.I., Ter-Grigor'yants A.A., Solov'yeva I.V. Faktory i usloviya innovatsionnogo razvitiya ekonomiki // Mir nauki, kul'tury, obrazovaniya. – 2014. – № 6 (49). – B. 271–276.
- [8] S.S. Gulyamov, R.H. Ayupov, O.M. Abdullayev, G.R. Baltabayeva. Raqamli iqtisodiyotda blokcheyn texnologiyalar. T.: TMI, "Iqtisod-Moliya" nashriyoti, 2019 y.
- [9] Jukovskaya I.E. Sifrovyye platformy – osnovnoy instrument transformatsii informatsionnykh protsessov v usloviyax formirovaniya sifrovoy ekonomiki. // Bizness-Ekspert. 2020. №6 (150).